

DÜZ DOKUMALAR İLE İLGİLİ KAYNAKÇA DEĞERLENDİRMESİ*

*Ayşegül KOYUNCU OKCA***

ÖZET

Düz dokuma teknikleri arasında yer alan kilim, cicim, zili ve sumak dokuma teknikleri ile dokunmuş ürünler ve bu ürünlerin insan yaşamındaki yeri ve önemi yıllarca bilim ve sanat dünyasına konu olmuştur. Bu ürünlerin farklı amaçlar için üretildiği bilinmektedir. Birincisi geleneğin içerisinde, günlük yaşam biçiminin bir parçası olarak, kişisel kullanım için yapılan üretimlerdir. Bu ürünler Türk toplumlarının yaşadığı her yerde, anadan-kıza, usta-çırak ilişkisi içerisindeki bir eğitim sistemi ile öğretilerek geçmişten günümüze kadar ulaşmıştır. İkincisi ise ticari amaç için üretilen, satılan ve pazar payının yüksek olduğu ürünlerdir. Ayrıca Saray için özel üretilen kilimler de unutulmamalıdır. Bu ürünlerin sanatsal yönünün de var olduğu bir gerçektir. Olaya bu bağlamda bakıldığında geleneksel olarak aile içi üretim ile geçmişten günümüze kadar gelen dokuma geleneğinin ne zaman, nerede, nasıl, neden ve kim için yapıldığı sorgulanmalı ve doğru bir biçimde araştırılarak analiz edilmelidir. Günümüze ulaşan örneklerin korunup, gelecek kuşaklara aktarılması şüphesiz çok önemlidir. Bu aşamada konuyu doğru bir şekilde araştıran, gün açığına çıkaran, analiz eden ve bir köprü vazifesi ile gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlayan bilim-sanat insanları ve onların eserleri devreye girmektedir. Bu çalışmada düz dokumalar konusunda Cumhuriyet Döneminden günümüze kadar ulaşılmış temel yayınların bir değerlendirilmesi yapılmıştır. Ayrıca düz dokumalar konusunun o yıllardan bugüne kadar nasıl bir değişim ve gelişim gösterdiği üzerinde durularak düz dokumalar konusundaki eksikliklere dikkat çekilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Düz Dokumalar, Kilim, Cumhuriyet Dönemi, Kaynakça, Değerlendirme

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Pamukkale Üniversitesi Denizli Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu El Sanatları Bölümü, El-mek: aysegulkoyuncu@pau.edu.tr.

ASSESSMENT OF THE REFERENCES REGARDING FLAT WEAVING

ABSTRACT

Products (goods), which are woven by flat woven techniques such as kilim, cicim, zili and sumak weaving techniques, and their place and importance in people's lives have been a subject to science and art. It's a known fact that these products are produced for different purposes. First, they are produced for personal use as a part of daily life, in tradition. They have reached to present, by being taught by mother to her daughter in a relation of master and apprentice through an education. Second, products which are produced and sold with a commercial purpose and have big market-share. Rugs produced for Saray-the palace-mustn't be forgotten. It is also a reality that they also have artistic values. It must be questioned when, where, how, why and for whom the weaving tradition started, taking into consider of it as a family product and inheritance from past to present; it must also be analysed wisely. It is undoubtedly important to keep samples which have reached to present times and convey them to next generations. So, here, scientist and artists, who search the subject truly, analyse and take them into future generations, are in charge. In this study, base editions on flat weaving, which have come from the period of Republic, have been evaluated. Moreover, stating on what kind of changes they have had since those years, mistaken parts on flat weavings have been focused on.

Key Words: Flat Weaving, Rug, Republican Period, Bibliography, Evaluation

Giriş

Halı ve düz dokumalar (kilim, cicim, zili ve sumak) Anadolu ve çevresinde gelişen Türk sanatları arasında köklü bir geçmişe sahiptir. Bu ürünlerin zaman zaman güzel sanatlar düzeyine ulaştığı bilinmektedir. Selçuklu Dönemi, Beylikler Dönemi ve Osmanlı İmparatorluğu Döneminden sonra Türkiye Cumhuriyeti Döneminde de süregelen, geleneksel bir sanat türü olma niteliğini taşıyan, buengin sanat dalı üzerinde üniversitelerin çeşitli ana bilim ve ana sanat dallarının yanı sıra üniversiteler dışında kamu kurumları ve özel kişilerce yapılmış araştırmalar da bulunmaktadır (Barışta, 2011, ss. 28-29).

Halı ve düz dokumalara ilişkin yayınlarda yer alan bilgiler ışığında dokuma alanına bakarken, gelecek kuşakların bu dokumaların kullanım eşyası olarak insan yaşamındaki yerini ve teknik özelliklerini doğru algılanmasını sağlamak bakımından neler yapıldığının tartışılması gerekir. Bu tartışmada toplumun günlük yaşamında yer alan, daha çok kırsal alanda yani köy yerleşmelerinde üretilen ve toplumun hemen hemen her kesiminde kullanım alanı bulan, halı ve düz dokumaların hangi özelliklerinin ön planda olduğu düşünülmelidir (Öztürk vd. 2006: 323). XX. yüzyıl başlarında Batılılar arasında başlayan Türk Halı Sanatı'na duyulan ilgi, giderek Türk bilim adamlarını da sarmıştır. XX. yüzyılın son çeyreğinde ise halının yanında Türk Düz Dokuma Yaygıları da ilgi odağı haline gelmiştir (Deniz, 2000, s. 11). Konunun çok geniş bir ürün yelpazesine sahip olması bu alan ile ilgilenen kişilerin de çeşitliliğine yol açmıştır. Sanat tarihi,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

tasarım, halkbilimi, antropoloji, ev ekonomisi, sosyoloji gibi birçok bilim ve sanat dalı bu alan ile ilgilenmektedir (Öztürk ve Karavar, 2006, s. 323).

Geçmişten günümüze özellikle 20. yy. dan bu yana Türk halı ve düz dokuma yaygılarına ilişkin yapılan yayınların tacirler, gezginler, tarihçiler, sanat tarihçileri, sanatçılar, tasarımcılar, sosyal antropologlar, halkbilimciler, sosyologlar, ekonomistler, eğitimciler, ziraatçılar gibi farklı alanlarda çalışanlarca yapıldığı görülür (Öztürk, 2011, ss. 94-95). Yapılan araştırmalar bilim insanlarına, sanatçılara, sanatseverlere başvuru kaynakları oluşturmaktadır. Bu alanda çalışanların yararlandıkları ana kaynakları; arkeolojik buluntular, tarihsel bilgi ve belgeler, gezginlerin-tacirlerin notları ve yaşayan örnekler oluşturmaktadır (Öztürk, 2011, s. 95).

Bu çalışmanın amacı bu alanda ivme kat edilmesini sağlayan bazı araştırmaların sonucunda ortaya çıkan yayınlara toplu bir bakış sergilemektir. Düz dokumaların hem günümüz insanına hem de gelecek kuşaklara doğru bir şekilde aktarılmasında yapılması ve yapılmaması gereken işlemlerin tartışılması amaçlanmıştır. Düz dokumalar konusunda yayınlanmış onlarca makale ve bildiri metinleri bulunmaktadır. Bu durum düz dokuma araştırmalarının geniş bir kitleye ulaştığının bir işaretidir.

Bu çalışmanın gerçekleşmesi için araştırmaya öncelikle kaynakça taraması ile başlanmıştır. Elde bulunan yayınların kaynakçalarından hareket ederek gerekli yayınlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu konuda hazırlanmış olan kitapların ve makalelerin bibliyografyalarından yararlanılmıştır. İlk etapta konu ile ilgili olabileceği düşünülen tüm kaynaklara ulaşılmaya çalışılmıştır. Konu birçok uzmanlık alanı tarafından incelendiği için farklı uzmanlık alanlarına ait kaynakların da taranması gerekmiştir. Bu aşamada konu ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili olan tüm kaynaklara ulaşılmaya çalışılmıştır.

Kaynakların araştırılması esnasında Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Kütüphanesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü ve Geleneksel Türk Sanatları Bölümü Arşivi, İzmir Milli Kütüphanesi, Ege Üniversitesi Kütüphanesi, Pamukkale Üniversitesi Kütüphanesi, Denizli Halk Kütüphanesi ve Sayın Prof. İsmail ÖZTÜRK'ün kişisel kütüphanesinde yer alan yayınlar taranmış ve yayınlara imkânlar ölçüsünde ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu aşamada yayınlara ulaşmada bir takım güçlükler ile karşılaşmıştır. Özellikle eski tarihli yayınlara ulaşmak oldukça güç ve zaman alıcı olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu sonrasında Türkiye Cumhuriyetinin kurulması ile birlikte Türk tarihi, kültürü ve sanatına ilişkin yeni kurumlar oluşurken, geçmişten gelen birikimler de kayıt altına alınmıştır. 1940'lı 1950'li yıllara gelindiğinde halı ve düz dokumalar konusunda fikir üretecek Türk bilim, sanat insanları ve alanın uzmanları da araştırmalarını yayınlamaya başlamışlardır. 1960'lı 1970'li yıllarda bu alanda bilimsel toplantılar yapılmış, bildiriler yayınlanmıştır. 1970'li yıllardan bu yana konuya ilişkin kitap, makale ve bilimsel toplantılarda sunulan bildiriler hızla çoğalmıştır. Söz konusu yayınlarda alanın kelime hazinesi sürekli gelişmiş, ancak bir kavram kargaşası da beraberinde gelmiştir. Özellikle bu alanın üretim teknolojilerinden pazarlamasına, hammaddesinden boyasına, bölgesel özelliklerinden desen özelliklerine, kullanılan kelime hazinesine yeni kelimeler eklenmiştir (Öztürk, 2011, s. 95).

Düz Dokumalar İle İlgili Kaynakça Değerlendirmesi yapılırken düz dokumalar konusunda geçmişten günümüze kadar yayınlanmış olan yayınların bir değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu değerlendirme yapılırken bir sınırlandırmanın yapılması gereği ortaya çıkmıştır. Öncelikle Cumhuriyet Dönemi'nden günümüze kadar düz dokumalar konusunda yayınlanmış olan Türkçe yayınların değerlendirme altına alınması uygun görülerek, dönem sınırlandırılması yapılmıştır. Daha sonra Cumhuriyet Dönemi'nden günümüze kadar yayınlanmış olan Türkçe yayınların tümü yerine, düz dokumalar konusuna öncülük eden, bilimsel ve sanatsal düzeyde katkı sağlayan ve

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

ulaşılan temel yayınların inceleme altına alınarak bir değerlendirme yapılması uygun görülmüştür. Bölgesel anlamda yapılmış olan yayınları inceleme altına almak bu çalışmasının amaçları içerisine alınmamıştır. Düz dokumalar konusuna öncülük eden temel yayınlar değerlendirildiğinde içerik bakımından 4 ana grupta incelenmesine karar verilmiştir. Bu gruplama içerisine sözlük, ansiklopedi ve tez çalışmaları dâhil edilmemiştir (Koyuncu, 2011, ss. 28-29).

Düz Dokumalar İle İlgili Kaynakça Değerlendirmesi

Düz dokumalar konusunda Cumhuriyet Dönemi'nden günümüze kadar yayınlanmış olan Türkçe yayınların içerikleri genel olarak değerlendirildiğinde 1940'lı yıllardan önce bu alan ile ilgilenen kişilerin ve yöresel anlamda alan araştırmalarının azlığı nedeni ile o dönemdeki bilgilere ulaşmanın oldukça güç olduğu görülmektedir. 1940'lı yıllardan günümüze kadar düz dokumalar konusunun farklı alanlardaki kişiler tarafından, farklı uzmanlık alanlarına göre incelendiği fark edilmiştir. Günümüze kadar gelebilen ve ulaşılabilen temel yayınlar genel anlamda değerlendirildiğinde aşağıda yer aldığı gibi 4 ana gruba ayrılmıştır. Bu gruplama yapılırken yayında en çok yer verilen konu dikkate alınmıştır. Dolayısı ile bir grup altında yer alan yayının aynı zamanda başka bir gruba da dâhil olması mümkündür.

- **Düz Dokumaları Tarihsel Açıdan İnceleyen Yayınlar**
- **Düz Dokumaları Hammadde, Teknik ve Kompozisyon Özelliklerine Göre İnceleyen Yayınlar**
- **Düz Dokumaları Kültürel ve Ekonomik Boyutu İle İnceleyen Yayınlar**
- **Katalog ve Albümler**

Bu gruplardan birincisini “**Düz Dokumaları Tarihsel Açıdan İnceleyen Yayınlar**” oluşturmaktadır. 1988 yılında Nazan ÖLÇER tarafından yayınlanan “**Türk ve İslam Eserleri Müzesi Kilimler**” adlı kitapta; kilim ve düz dokumaların tarihi, kilimin Anadolu'daki gelişimi, vakıf olgusu olarak kilimlerin önemi, kilimlerin tarihlendirilmesi konularına değinildikten sonra başlıca kilim ve düz dokuma teknikleri hakkında kısaca bilgiler verilmiştir. Türk İslam Eserleri Müzesi Halı ve Kilim Seksiyonu şefi olan Nazan ÖLÇER, Türk ve İslam Eserleri Müzesi Kilim Koleksiyonu başlığı altında Çinili Köşkten taşınıp müzeye getirilen kilimler hakkındaki yazılı belgeleri (İstanbul Arkeoloji Müzesinde yer alan) çözümlenmiş ve bu yayında belgelerin aslına yer vermiştir. Belgelere dayalı olarak yapılan bu yayın 1980'li yıllarda düz dokumalar konusunda ciddi çalışmaların yapılmaya başlandığının göstergesidir.

2000 yılında Bekir DENİZ tarafından yayınlanan “**Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları**” adlı kitapta, öncelikle geçmişte Türk halı ve düz dokumalar konusuna hizmet etmiş kişilerin ve bugün bu alan ile ilgilenen kişilerin tanıtımına yer verilmiştir. Daha sonra Anadolu'daki Türk halı ve düz dokuma yaygılarının tarihi detaylı bir şekilde işlenmiştir. Sanat Tarihçisi olan Prof. Dr. Bekir DENİZ bu kitabında Anadolu'nun çeşitli yerleşim birimlerinde ve müzelerde bulunan düz dokumaları tanıtmış ve bu dokumaların teknik özellikleri üzerinde detaylı bir çalışma sunmuştur. Bölgesel olarak halı ve düz dokumaları incelendikten sonra Türk Cumhuriyetleri'ndeki Halı ve Düz Dokumalar hakkında bilgilere yer vermiş ve günümüzdeki durumlarını belirtmiştir. Saray ve yöre dokumaları ile Türk Cumhuriyetleri'ndeki dokuma örnekleri fotoğraflar ile belgelenmiştir. Dokumaların ve dokumacılıkta kullanılan terimlerin yerel adlandırmalarının yanı sıra renk, motif ve kompozisyon gibi belirleyici özelliklerinin de bir arada değerlendirilmesi ve konu hakkında etraflıca bilgi veren bu yayının 2000 yılı sonrasında konu ile ilgili olarak yapılan yayınların çoğuna kaynaklık ettiği için önemli bir kaynaktır. Bu yayın oldukça fazla atıf almış olması açısından büyük önem taşımaktadır. Bunun nedeni olarak; sanat tarihi profesörü olan Bekir DENİZ'in, çalışmalarını bizzat kendisinin yörelerde alan araştırması yaparak,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

yöre insanından bilgi toplaması ve çalışmalarında yörelerde kullanılan terim ve tanımlamalara oldukça geniş yer vermesi gösterilebilir. Dolayısı ile denilebilir ki, halkın kendi ihtiyacı için üretmiş olduğu bu dokumalar hakkında en doğru bilgi ancak halktan alınabilir.

İkinci grupta ise “**Düz Dokumaları Hammadde, Teknik ve Kompozisyon Özelliklerine Göre İnceleyen Yayınlar**” yer almaktadır. 1939 yılında Prof. Dr. Tevfik EŞBERK tarafından yayınlanan “**Türkiye’de Köylü El Sanatlarının Mahiyeti ve Ehemmiyeti**” adlı kitap konu hakkında ulaşılabilen en eski yayın olarak nitelendirilebilir ve bu yüzden büyük önem taşır. Dönemin imkânları çerçevesinde araştırma yapan Prof. Dr. Tevfik EŞBERK bu kitabında; dokumalarda kullanılan hammaddeleri, bu hammaddelerden iplik elde etme yöntemlerini, boya işlerini ve boyama tekniklerini, dokumaya hazırlık işlemlerini, tezgâh özelliklerini, üretim aşamalarını, üretim yapılırken kullanılan araçları, halı ve kilim arasındaki farkları, zili (sili) ve cicim dokumaların özelliklerini, yapılan üretimin günlük hayattaki yeri ve önemini bir arada incelemiştir. Ayrıca bu yayında konu ekonomik yönden (aile ekonomisi açısından) ele alınmıştır. Alan araştırması sonucu ortaya çıkan bilgiler ışığında açıklanmaya çalışılan konu, daha sonraki yayın yapan kişiler tarafından çok fazla kaynak gösterilmemekle birlikte, bu yayını bilenlerin ve ulaşanların sayısı da oldukça azdır. Dolayısı ile konu ile ilgili olarak ulaşılabilen ilk yayınlar arasında yer alan bu yayına çok fazla atıfta bulunulmamıştır.

1940’lı yıllarda 25 yıllık resim öğretmenliği yapan Kenan ÖZBEL tarafından “**El Sanatları VII Cicim ve Sili**” ile “**El Sanatları IX Anadolu Kilimleri**” adlı iki tane kitap yayınlanmıştır. Kenan ÖZBEL **El Sanatları VII Cicim ve Sili** kitabında köylü el sanatı olarak değerlendirdiği cicim ve zili (sili) dokumaların tarihi, nitelikleri, kullanılan motif ve renkleri üzerinde durarak düz dokuma yaygılara genel bir bakış açısı ile eğilmiş ve kilimlerden ayıran yönleri ile dokuma tekniklerine ve süslemelerine değinmiştir. Konu; yapılan alan araştırması sonucu ortaya çıkan bilgiler ışığında açıklanmaya çalışılırken, aynı zamanda resim öğretmeni olması nedeni ile sanatsal yönü ile de ele alınmıştır. Üretim, sanat, tasarım ve ekonomik boyutu ile birlikte ele alınan cicim ve zili (sili) dokumalara ait çeşitli yörelerde kullanılan motiflerin çizimlerine yer verilmiştir. Ayrıca dokumaya hazırlık aşaması, dokuma işlemi ve dokunan ürünlerin fotoğraflarına da yer verilerek o döneme ait cicim ve zili (sili) dokumaları belgelenmiştir. **El Sanatları IX Anadolu Kilimleri** adlı kitapta ise Anadolu kilimlerinin tarihi, kilimlerde kullanılan motifler ve bu motiflerin uygulanış biçimi, tezgâh çeşitleri, boya ve renkler hakkında bilgiler verildikten sonra Anadolu kilimlerinde kullanılan motiflerin çizimlerine yer verilmiştir. Dokuma tezgâhının çizimine, çeşitli tipteki dokuma tezgâhı ve çeşitli yörelere ait kilimlerin fotoğraflarına yer verilerek Anadolu kilimleri belgelenmiştir. Belli bir tasnif yapılarak sunulan cicim-zili (sili) ve kilimler bu alanda çalışma yapan kişilerin ilgisini çekmiştir ve düz dokumalar konusunda yapılan çoğu yayında bu çalışmaya atıflar yapılmıştır. Dönemin şartları düşünüldüğünde böyle bir çalışmanın yayına dönüşmesi ve günümüze kadar ulaşması, döneminin cicim, zili ve kilimlerinin belgelenmiş olması büyük önem taşımaktadır.

Düz dokumaların teknik özellikleri hakkında alana yeni bir terminoloji kazandıran Belkıs BALPINAR ACAR tarafından 1975 yılında “**Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar**” adı altında ve 1982 yılında ise konuyu daha detaylı bir şekilde anlatan “**Kilim-Cicim, Zili-Sumak Türk Düz Dokuma Yaygıları**” adı altında 2 tane kılavuz kitap yayınlanmıştır. Düz dokumaların tarihi, kullanılan motifler ve desenler, sembolizm ve dokuma tezgâhının hazırlanışı hakkında bilgi verildikten sonra düz dokuma yaygı teknikleri üzerinde ayrıntılı olarak durulmuştur ve konu analitik bir bakış açısı ile değerlendirilmiştir. Düz dokuma teknikleri yörelerde kullanılan adlandırmalar ile değil, kendisinin vermiş olduğu adlar ile açıklanmaya çalışılmıştır. Düz dokuma teknikleri arasında yer alan kilim, cicim, zili ve sumak dokuma teknikleri alt başlıklara ayrılarak konu teknik anlamda daha da detaylı bir şekilde çözümlenmiştir. Yapılan bu teknik çözümlenmeler, çizimler ile açıklanmaya çalışılmış ve fotoğraflar ile desteklenmiştir. Ayrıca dokumacılığa

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

kullanılan terimleri bir sözlük şeklinde sunmuştur. Bu teknik adlandırmaların düz dokumalar konusunun, bilim çevresi tarafından daha net bir şekilde anlaşılmasını ve konudan söz edilirken ortak bir terimin konuyu tanımlamasını sağlamak için yapıldığı düşünüldüğünde, bu alana yenilik getirdiği bir gerçektir. Ancak; alana bir yenilik ve kolaylık olarak sunulan bu teknik çözümler, zaman zaman amacının dışında hizmet etmiştir. Bu alanda çalışma yapan kişilerin bu teknik çözümleri amacı dışında kullanmaları sonucu konu daha da karmaşık hale dönüşmüştür. Belkıs BALPINAR ACAR'dan sonra yapılan yayınların çoğunda bu çizimler ve adlandırmalar yerli-yersiz aynen kullanılmıştır. Çeşitli yörelerde alan araştırması yapan kişiler, kullanılan teknikleri ya da motifi yöredeki yerel deyimini ile öğrenmek yerine Belkıs BALPINAR ACAR'ın kitaplarını kaynak göstererek konuyu açıklamaya çalışmışlardır. Uzun süre bu yayınlardan faydalandığı için hep birbirinin tekrarı niteliğinde yayınlar ortaya çıkmıştır. Bu durum düz dokumalarda yerel adlandırmalarının ayrışmamasına ve yeni bir kavram kargaşasına neden olmuştur.

Genelde; 1980 sonrası, düz dokumalar hakkında araştırma yapan ve yazılı kaynak haline getirmiş kişiler, sürekli olarak yukarıda adı geçen yazarların yayınlarına atıfta bulunmuştur. Aynı zamanda, onların yaptığı teknik sınıflandırmalara da bağlı kalmışlardır. Bunun nedeni ise araştırma yapan kişilerin yöredeki bilgiler yerine kaynaklardaki bilgileri kullanmalarıdır. Bu durum konuyu bir adım ileriye götürmekten ziyade yerinde sayar duruma getirmiştir. Örneğin; yörelere araştırma yapmaya giden kişiler bu dokumaların nasıl yapıldığını, yörede verilen yerel adları sorup öğrenmek yerine, kaynaklara bağlı kalarak ilikli kilim, düz zili, seyrek motifli cicim ve ters sumak gibi adlandırmaları kendileri yapmıştır. Hatta yöre insanından bilgi almak yerine yöre insanına bilgi verir hale gelmişlerdir. Dolayısı ile ilk yayınlardaki bilgi eksikliğinin yanına bir de kavram kargaşası eklenmiştir. Kavram kargaşasının bir diğer nedeni ise yapılan alan araştırmalarında dokumalarda kullanılan motiflerin kökenine yönelik bilgi arayışı ve bu motiflerin günümüzde bir şeylere benzetilme çabası olmuştur (Koyuncu, 2011, ss. 30-33).

Cumhuriyetin ilanından önce düz dokumalar konusundaki yayınların ve bilgilerin azlığı nedeni ile bu alanda çalışma yapan ilk araştırmacılar güçlük çekmişlerdir. Bu güçlükler içerisine bir de dokumanın terminolojisine ilişkin bilgi üretecek uzman ve yerel araştırmaların azlığı eklenince, bir takım hatalı bilgiler ve çizimler ortaya çıkmıştır. Daha sonra yapılan araştırma yayınlarında ise bir önceki yayınlar dikkate alındığından dolayı bu hatalı bilgi ve çizimler sorgulanmadan kullanılmıştır (Öztürk, 2011, s. 96).

Düz dokumaları kompozisyon açısından değerlendiren bazı yayınlarda motiflerin kökenine yönelik bilgilerin arama çabalarında halkın kullandığı bilgilere yer vermek yerine günümüzdeki bir nesne ya da objeye benzetilmeye çalışılması bu alanda yapılan en riskli hatalardan birisi olmuştur.

Üçüncü grupta ise “**Düz Dokumaları Kültürel ve Ekonomik Boyutu İle İnceleyen Yayınlar**” yer almaktadır. Halı ve düz dokumalar konusunda çok sayıda yayına sahip ve bu işe gönül vermiş bir tekstil uzmanı olarak, 1969 yılında Yusuf DURUL tarafından yayınlanan “**Baraj Gölü Çevresi Dokuma Sanatları**” adlı kitap bu alanda önemli yayınlar arasında yerini almıştır. Kitapta; Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Keban Projesi Etnografya grubunun Keban Baraj Gölü için boşaltılacak olan köylerde yer alan aşiretlerdeki dokumalardan söz edilmektedir. Yörenin fiziksel ve sosyal çevresi hakkında bilgi verildikten sonra halı, kilim, cicim, zili (sili), palaz, çarpana ve diğer dokumalar hakkında açıklayıcı bilgiler verilmiştir. Halı ve kilimlerde görülen motifleri sınıflandırdıktan sonra kullanılan motiflerin çizimine yer verilmiştir. Bu motifler; aile, töre ve geleneklerin sınırları içerisinde değerlendirilmiştir. Ekler kısmında bölgedeki dokuma örneklerinin fotoğraflarına yer verilerek belgeleme işlemi gerçekleştirilmiş ve bu dokumalar hakkında kısa tanıtıcı bilgiler verilmiştir. Tablolar kısmında ise yöre dokumalarının fotoğraflarına yer verilmiş olması, o yıllarda düz dokumalar açısından kat edilen yolu gösterir niteliktedir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

1977 yılında Yusuf DURUL tarafından yayınlanan “**Yörük Kilimleri Niğde Yöresi**” adlı kitapta 1950’li yıllarda yapılmış olan bir alan araştırmasının, 1970’li yıllarda gözden geçirilerek yayınlanmış olması, 20 yıllık süre içerisinde toplum ve zamanın şartlarının dokumalar üzerine olan etkisi üzerinde düşünmeye itmiştir. Kitapta kilim dokumacılığı üzerinde durularak tarihçesi ile ilgili bilgi verilmiş, Yörük ve Türkmenlerden bahsedildikten sonra yaşam şekillerine de değinilmiştir. Yörükler tarafından meydana getirilen palaz, kilim, cicim, zili, sumak, halı gibi dokuma ürünleri ve teknikleri çok sayıda fotoğraflar ile belgelenerek açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca; Yörük Dokumalarında Motif ve İm’ler başlığı altında farklı Yörük gruplarına ait im’lerin çizimlerine yer verilmiştir. Son kısmında Yörük dokumalarında kullanılan boyalar hakkında da bilgiler bulunmaktadır. Bu yayında sosyal-kültürel gelişim ve dağılım yöresi olan Niğde Yöresi özelinde incelenen Yörük kilimleri konusu, yöresel anlamdaki çalışmaların ancak belirli bir yönde yoğunlaşarak, genelin değerlendirilebileceğinin kanıtı olması açısından büyük önem taşır. Ayrıca; yöresel araştırmalar yapan kişilerin yayınlarında kültürün bir parçası olan düz dokumalara da yer vermiş olmaları bu alana yönelik oldukça çok ilgi olduğunun göstergesidir.

Bu yayınların yanı sıra kendisi de bir Yörük olan ve hayatını Yörüklerin araştırılmasına adanmış, uzun yıllar Antalya Kültür Müdürlüğü yapan Musa SEYİRCİ’nin yayınlarının da olduğu unutulmamalıdır. Çeşitli bilimsel toplantılarda sunduğu bildirimleri ve yayınlanmış olan makalelerini bir araya getirerek oluşturduğu “**Batı Akdeniz Bölgesi Yörükleri**” kitabında da genellikle düz dokumaları Yörük yaşam biçiminin bir parçası olarak incelemiş, konuyu kültürel ve ekonomik boyutları ile değerlendirmiştir. Ayrıca Yörükler konusundaki diğer yayınlarında da dokumalara oldukça geniş yer vermiştir. Yörük olmanın vermiş olduğu bir avantaj ile neden-sonuç ilişkisini daha kolay kurmuştur.

Son olarak dördüncü grupta ise “Düz Dokumaları Tanıtım Amacı İle Yayınlanan **Katalog ve Albümler**” yer almaktadır. Bu konudaki ilk yayın 1961 yılında “Sümerbank Genel Müdürlüğü” tarafından yayınlanan “**Eski Türk Halılarından ve Kilimlerinden Örnekler-Samples Of The Old Turkish Carpets And Kilims**” kitabıdır. Daha sonra Belkıs BALPINAR ACAR tarafından 1983 yılında “**Vakıflar Genel Müdürlüğü Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar**”, “**T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar Müzesi Kataloğu**” adında iki tane ve Güran ERBEK tarafından 1988 yılında “**Kilim Catalogue No: 1**” adlı kitap yayınlanmıştır. Bu kitapta Güran ERBEK’in “**Anadolu Motifleri Sergisi Kataloğu**” kitabında yer alan düz dokuma yaygılardaki motiflerin bir kopyası da yer almaktadır. Bu yayın dokumalarda kullanılan motiflerin tespiti ve anlamları üzerinde çalışma yapanlara kılavuzluk etmiş olmasından dolayı büyük önem taşımaktadır. Ayrıca Güran ERBEK’in de içinde bulunduğu bir grup araştırmacı tarafından hazırlanan ve Güran ERBEK’in ölümünden sonra 1995 yılında Kültür Bakanlığı Döner Sermaye İşletmeleri Merkez Müdürlüğü’nce Güran ERBEK anısına basılan “**Anatolian Kilims 1**” ve “**Anatolian Kilims 2**” adında iki tane kilim katalogu da bulunmaktadır. Bu kataloglarda Türkiye’de çeşitli yörelerde, müzelerde ve özel koleksiyonlarda yer alan kilim, cicim, zili ve sumak dokumaları arasından seçilmiş olan yaklaşık iki yüz örneğin fotoğraflarına, dokumalarda yer alan motiflerin çizimlerine ve literatürde yer alan adlarına yer verilmiştir. Mine ERBEK’in kaleme almış olduğu “**Çatalhöyükten Günümüze Anadolu Motifleri**” adlı kitapta Anadolu’da özellikle havlı ve düz dokumalar ile maden, ahşap ve taş eserlerde yer alan motifler ve bunların yüklendiği anlamlar üzerinde durulmuştur. Yukarıda adı geçen katalog ve albümlerde, yer alan dokuma örneklerinde kullanılmış olan motiflerin teknik çizimleri ile yöre ve yüzyıl bilgilerinin birlikte verilmesi bu alandaki değerli bilgilerin bir araya getirilmiş olması açısından büyük önem taşır. Ancak daha sonrasında yapılan araştırmalarda, karşılaşılan her motifin isminin bu katalog ve albümlerde yer alan motiflerin isimleri ile bağlantı kurulmaya çalışılması ve kaynak olarak sözü edilen yayınların gösterilmesi tıpkı teknik anlamda yaşanan kavram kargaşası gibi bu konuda da karışıklığa yol açmıştır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

Neriman Görgünay'ın “**Altaylardan Tuna Boyuna Türk Dünyasından Ortak Yanışlar**” adlı kitabında, kirkitli dokumalar tanıtılarak, dünyanın çeşitli bölgelerindeki dokumalar, mimari eserler, paralar ve diğer el sanatları üzerinde görülen ortak motifler karşılaştırılarak, motiflerin benzer yönleri incelenmiş ve bir sistem içerisinde fotoğraflar ve çizimler ile birlikte desteklenerek sunulmuştur.

Düz dokumalar konusunda Cumhuriyet Dönemi'nden günümüze kadar yayınlanmış olan ve konuya öncülük etmiş temel Türkçe yayınların içerikleri genel olarak değerlendirildiğinde; konunun araştırmacıların uzmanlık alanlarına göre incelendiği ve konu açıklanırken kendi uzmanlık alanlarına ait terimlerin kullanılması nedeni ile ortak bir terminolojinin oluşturulmadığı görülür. Uzmanlık alanlarının getirmiş olduğu kısıtlamalar nedeni ile o dönemin şartlarına bağlı olarak bazı bilgilere ulaşmada güçlükler yaşandığı ortadadır. Yapılan ilk yayınlarda bulunan tanımlamaların teknik anlamda ürünü nitelemediği görülmekle birlikte, daha sonra yapılan yayınlarda bu tanımların doğruluğu ve yeterliliği sorgulanmadan, olduğu gibi yayından yayına geçmiş olması bu konuyu yaklaşık olarak 25 yıl geriye götürmüştür. Dolayısı ile yapılan çalışmalar ve yeni yayınlar düz dokumalar alanına yeni bir şeyler katmaktan ziyade, bu alandaki yapılan yayınların tekrar edilerek emek, zaman ve maddi yönden kayba neden olmasını sağlamıştır. Hatta denilebilir ki, bu durum konunun 25 yıl ileriye gitmesine de engel olmuştur (Koyuncu, 2011, ss. 30-36).

Dokumalara ilişkin ülkemiz araştırmacılarınca hazırlanan yayınlarda, bu dokumaları açıklayan bilgiler, yöresel araştırmaların azlığı ve yerel deyimlerin yeterince bilinmemesi nedeni ile teknik ve kullanım alanına yönelik tanımlamalar ile sınırlı kalmıştır. Ticari amaca yönelik üretimlerdeki tanımlamalar ile toplumun kendi gereksinimleri için üretilen ve günlük yaşam içinde kullanım alanı bulan üretimlerdeki tanımlamalar zamanla birbirinin içine girdiğinden, dokumaların hem üretimine hem de kullanımına ilişkin adlandırmalarda ortak dilin oluşması güçleşmiştir (Öztürk ve Karavar., 2006, s. 325).

1940'lı yıllar ile 1980'li yıllar arasında yapılan yayınlar bu alanda yapılan ilk yayınlar olması nedeni ile büyük önem taşır. Bu yayınların içerikleri ya genel anlamda düz dokumalardan oluşmuş ya da konu kilim özelinde değerlendirilmiştir. Hatta; cicim, zili ve sumak dokuma tekniğinde üretilmiş olan dokumalar özellikle halk tarafından hep kilim olarak adlandırılmıştır. Konu ile ilgili olarak ilk yayınlar arasında yer alan, 1940'lı yıllarda Kenan ÖZBEL tarafından yayınlanan **El Sanatları VII Cicim ve Sili** kitabında ve 1975 yılında Belkıs BALPINAR ACAR tarafından yayınlanan **Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar** ve ardından 1982 yılında yayınlanan **Kilim-Cicim, Zili-Sumak Türk Düz Dokuma Yaygıları** kitabında özel olarak yer verilen cicim ve zili dokumalar daha sonrasında hep düz dokumalar genelinde değerlendirilmiştir. Belkıs BALPINAR ACAR birinci kitabında verdiği teknik bilgileri ikinci kitabında daha geniş bir açıdan değerlendirmiş, örnekler, çizimler ve fotoğraflar ile desteklemiştir. Türk düz dokuma yaygılarının teknik özellikleri konusunda düz dokumalara yeni bir boyut kazandıran Belkıs BALPINAR ACAR kendisinin yapmış olduğu adlandırmalar ile bu konuda çalışan kişilerin başvuru kaynağı olmayı başarmıştır. 1980'li yıllar sonrasındaki yayınlar incelendiğinde genellikle birbirinin tekrarı olan yayınlardan oluştuğu dikkat çekicidir.

Günümüzde düz dokuma yaygılar hakkında çok az kaynak mevcuttur. Türk araştırmacıların konuya daha çok tarihi ve teknik açıdan yaklaşmalarına karşılık Batılı kaynakların çoğunluğu katalog çalışması şeklindedir. Malzeme, renk, kalite, desenlerin gelişim ve anlamları, çeşit gibi konular adeta unutulmuş durumdadır. Anadolu gibi, zengin bir dokuma kültürüne sahip bir ülkenin halı ve düz dokuma yaygılarını inceleyip, anlayabilmek ve bilim dünyasında sunmak gerçekten güç bir iştir. Sadece bir veya birkaç köyün dokumasını ele alıp incelemek bile yıllarca sürebilecek araştırmaları gerektirir. Araştırmacıların aynı anda birçok şeyi yapma isteğinden

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

konuyu dokuma merkezleri halinde ele alıp incelemek yerine, bir bütün halinde anlatma arzusundan bu alanda şimdiye kadar, yeterli bir gelişme ortaya konulamamıştır. Günümüz dokumalarına ilişkin araştırmaların eksikliğinin yanı sıra, mevcut araştırmaların çoğunluğu da müzelerde bulunan örnekler üzerinde yoğunlaşmıştır. Katalog şeklinde olsa bile, bu alandaki araştırmaların çoğunluğunu yabancılar teşkil etmektedir. Belki de Türk geleneğini iyi bilmediklerinden, konuyu sadece resimler ile kendi yorumlarına dayanarak aktarmışlardır. Bu durum da zaman zaman motiflerin yanlış adlandırılmasına ve yorumlanmasına neden olmaktadır. Türk araştırmacılar da bu yayınları kaynak gösterdiğinde, daha konunun başında olunmasına rağmen, Türk düz dokumaları adına büyük hatalara düşülmektedir (Deniz, 1998, ss. 6-7). Ancak, gelişen ve değişen dünya şartları ile birlikte gerekli teknik donanımına sahip, tasarım eğitimi almış kişiler tarafından konu araştırılmaya başlandığında bu alanda gelişmelerin olduğu da göz ardı edilmemelidir (Öztürk ve Karavar, 2006, ss. 323-331). Bu gelişmelerden birisi, farklı uzmanlık alanlarına sahip olan bilim ve sanat dünyasından kişilerin konuyu bir tartışma ortamına taşımış olmalarıdır. Bu durum, konuyu yerinde saymak yerine konuda ilerlemelerin kat edilmesini sağlamıştır.

Özellikle, son 20 yıllık süreçte, ülkemizde düz dokumalar konusundaki yayınların sayısında bir artış gözlenmektedir. Dokuma konusu önceleri Halk Kültürü, Milli Kültür, Türk Kültür vb. sempozyumlarda özel seksiyonlarda tartışılırken, 1980 yılı sonrasında Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü tarafından düzenlenen ve bu alandaki çalışmalara yer vererek, konunun farklı uzmanlık alanları ile birlikte tartışılmasına imkân tanıyan ve 1980’li yıllardan günümüze kadar geleneksel olarak devam eden sempozyumların düzenlenmesi, sempozyum bildiri metinlerinin bir kitapta toplanması ve basılması bu alanda önemli bir gelişme olarak değerlendirilmelidir. Geleneksel Türk Sanatları Bölümü’nün ve kendisini bu alanın yaşatılmasına adanmış Bölüm Başkanı Sayın Prof. İsmail ÖZTÜRK’ün bu alana katkısı göz ardı edilemez. Öncülüğünü Dokuz Eylül Üniversitesinin yaptığı bu sempozyumlara 1990’lı yıllardan sonra ülkemizde bulunan diğer kamu kurum ve kuruluşları ile üniversiteler de eklenmiştir, konunun bilim ve sanat insanları tarafından akademik ortamda tartışılması için olanaklar tanınmıştır. Düz Dokumalar konusunda önemli bir adım olan **“Türk Soylu Halkların Halı, Kilim ve Cicim Sanatı Uluslararası Bilgi Şöleni”** etkinliği Atatürk Kültür Merkezi Başkanı Sayın Prof. Dr. Sadık TURAL’ın çabaları ile 1996 yılında Kayseri’de gerçekleşmiştir. 1998 yılında kitaba dönüştürülerek bu alanda çalışma yapanların hizmetine sunulmuştur. Bu tarz bilimsel toplantılarda dokuma ve dokumacılığın bildiri olarak sunulması ve bu bildiri metinlerinin yayına dönüşmesi ile bu alanda oldukça fazla bilgi birikiminin sağlanmasının yanı sıra bu alana olan ilginin artmasını sağlamıştır.

1997 yılından 1998 yılına kadar **“Arış”** adı altında dört adet Halı, Dokuma ve İşleme Sanatları Dergisi çıkartılmıştır. Atatürk Kültür Merkezi yayınlarından olan **“Erdem”** dergisinin 10. cildinin 28.-29.-30. sayıları 1999 yılında **“Halı Özel Sayısı”** olarak yayınlanmış ve bu sayılarda düz dokumalar ile ilgili çalışmalar da yer almıştır (Koyuncu, 2011, ss. 36-38).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

Çalışmaya Konu Olmuş Eserler

Sonuç

Tarihsel gelişim süreci içerisinde düz dokumalar incelendiğinde, el emeğine dayalı olarak üretimin sürdüğü görülür. Olaya bu bağlamda bakıldığında, düz dokumaların Anadolu-Türk kültürü içerisinde önemli bir yeri olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Geçmişten günümüze tekniğin getirmiş olduğu bir takım kısıtlamaların da etkisi ile benzerlikler göstererek üretimine devam edilen düz dokumalar, yakın zamana kadar hammadde olarak kendi imkânları ölçüsünde yöre halkının en kolay ulaşabildikleri malzemelerden üretilmiştir. Bu durum, kişilerin ürünlerine olan bakış açılarını da olumlu yönde etkilemiştir. Ekonomik anlamda aile bütçesine katkıda bulunmanın yanı sıra kişisel olarak kullanılacak olan ürünün, kişinin kendisinin üretmek istemesi bu ürünlere başka anlamlar da yüklemiştir. Dokumalar; hammadde, üretim, renk, desen ve işlevi açısından bir sonraki ürünü de kuşkusuz etkilemiştir.

Düz dokuma teknikleri ile üretilen dokuma örnekleri günümüze kadar Anadolu'nun hemen hemen her yerleşim yerinde dokunmuştur. Anadolu'nun tarih boyunca büyüklü-küçüklü çok çeşitli grupları bünyesinde barındırması nedeni ile dokumalar da bu durumdan etkilenmiştir. Teknikleri ve desenleri açısından değerlendirildiğinde çok çeşitlilik gösterdiği fark edilmektedir. Ancak, bölge özelliklerini de bünyelerinde barındırdığı da bir gerçektir. Özellikle geleneksel olarak aile içi üretim ile yapıldıkları için ve tekniğin getirmiş olduğu birtakım kısıtlamalar nedeni ile desen bakımından çok az değişikliğe uğramışlardır. Kız alma-verme, bir yerden başka bir yere göç

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

edilmesi vb. nedenler dokuma geleneğinin ve ürünlerinin bir yerden başka bir yere kolayca taşınmasını sağlamıştır. Bütün bunlar bir arada düşünüldüğünde bir düz dokumayı tarihlendirmek zorlaşmaktadır. Yapılan kaynak taraması sonucunda ortaya çıkan bilgiler ışığında dokumaların tarihlendirilmesi konusunda da bir takım sıkıntıların var olduğu fark edilmiştir. Kimyasal boyarmaddelerin kullanımında 1880'li yılların sonrasında önemli derecede bir artışın olduğu bilinmektedir. En çok yapılan hatalardan birisi, tarihlendirme yapılırken sadece dokumada kullanılan ipliğin boyarmaddesine göre (kimyasal boyarmadde kullanımına bağlı olarak) karar verme çabasıdır. Bu çaba çoğu zaman yanıltıcı olmuştur. Dokumalar konusunda elde edilen her türlü bilginin çok değerli olduğu görüşünden yola çıkılarak bu bilgilerin güvenilirliği, geçerliği tespit edilmeden yayına dönüştürülmemesi daha doğru olacaktır. Çünkü yayına geçmiş olan yanlış bir harfin fark edilmesi ve düzeltilmesi uzun zaman almaktadır.

Bir dönemin kültürünü aydınlatan düz dokumalar bir kişi, kurum ya da kuruluşun sorumluluğunda ve yetkisinde değildir. Kültürün özgün ürünleri arasında yer alan düz dokumaların korunup, yaşatılıp, gelecek kuşaklara doğru bir şekilde aktarılabilmesi için iş birliği yapılması zorunludur. Bu konu ancak birçok bilim ve sanat alanının ortaklaşa yapacağı çalışmalar ile aydınlığa kavuşacaktır. Bu alanda çalışan kişi, kurum ve kuruluşların kim oldukları bilinmelidir, iletişime geçilmeli ve sürekli irtibat halinde bulunulmalıdır. Aynı konu üzerinde yapılacak olan bir araştırmanın ve yayının bir önceki konudan bir adım daha öne çıkması gerekir. Çünkü geçmişte yapılan araştırmalara dayalı olarak bilgi-bulgular mevcuttur ve bu bilgi-bulgular kullanılmalıdır. Tekrar aynı bilgi-bulgulara ulaşmaya çalışmak Amerika'yı yeniden keşfe çıkmak gibi düşünülmelidir. Günümüzde değişen ve gelişen teknolojiye bağlı olarak iletişim araçlarındaki hız sayesinde bilginin paylaşımı da kolaylaşmıştır. Bu alanda yapılan güncel çalışmalar artık çok kolay bir şekilde takip edilmektedir. Bu alana hizmet etmek isteyen kişilerin iletişim halinde olmaları emek, zaman ve maddi yönden kazanım sağlayacaktır.

Gün geçtikçe bu alan ile ilgilenenlerin sayısındaki artış konu hakkındaki yayınların da artmasını sağlamıştır. Ancak bu yayınların niceliği değil niteliği önemlidir. Üretildiği dönem hakkında bilgiler veren ve yoğun emekler harcanarak üretilen kültürün özgün ürünleri arasında yer alan düz dokumaların ömrü, üretildikleri hammaddenin ömrü ve saklama koşulları ile doğru orantılıdır. Bu yüzden, geçmişte üretilen ve günümüze ulaşmış düz dokuma örneklerinin hak ettiği değeri alabilmesi ve kaybolmaması için bu dokumaların envanter kayıtları tutulmalı, hammadde ve teknik analizleri yapılmalı, kompozisyon özellikleri belirlenmelidir.

Günümüzde üretimi halen devam eden düz dokumalar ile ilgili olarak da bir takım çalışmalar yapılması gerekir. Dokuma öncesi hazırlık, dokuma işlemi, kullanılan tezgâh çeşitleri, düz dokuma teknikleri, yöresel özellikleri belirlenmeli ve kullanım alanlarına ait bilgiler var ise yerel adlandırmalar ile birlikte tespit edilmelidir. Daha sonra tüm bu bilgiler bir araya getirilerek bir bütün içerisinde değerlendirilmelidir. Gelecek kuşaklara ve bir sonraki araştırmacılara günümüzü yansıtmaları açısından yazılı-görsel-sesli belgeler şeklinde aktarılmalıdır. Türkiye'deki dokumacılık geleneğinde hammadde hazırlık aşamasında, yüzyılların deneyimi ile oluşmuş geleneksel değerler bulunur (Öztürk, 2000, s. 163-169). Bu değerlere sahip olmanın vermiş olduğu sorumluluk ile geçmişte üretilen bilgi ve bulgular ile bugünü yaşarken elde edilen bilgi ve bulgular bir arada değerlendirilerek geleceğe ışık tutulmalıdır.

Konunun anlam ve öneminin farkına varılması ile birlikte farklı disiplinlerin bir arada çalışması gerektiği zorunluluğu da ortaya çıkmıştır. Farklı uzmanlık alanlarına sahip bilim ve sanat insanlarının bir araya gelmesi ile birlikte, dokuma alanında ortak bir dil kullanılmaması nedeni ile olayın daha da karmaşık hale geldiği tespit edilmiştir. Dolayısı ile ortak bir terminolojinin oluşturulması gerekliliğini savunmak kaçınılmaz olmuştur. Son yıllarda ise, bu alana yönelik ortak

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

bir terminoloji oluşturulması açısından çalışmaların başlamış ve devam ediyor olması, bu alandaki olumlu gelişmeler içerisinde (Koyuncu, 2011, ss. 38-41).

Bu çalışmada açıklanmaya çalışılan, düz dokumalar konusunda öncülük eden temel yayınlar bu alanda büyük adımların atılmasına öncülük etmiş, yerli ve yabancı araştırmacılara kaynaklık etmiş, Anadolu ve çevresinde üretilmiş düz dokumaların varlığını gözler önüne açıkça sermiştir. Farklı disiplinlerin bu alana ilgi duyması ve farklı teknikler izleyerek sonuca ulaşmaya çalışılması düz dokumalar alanını belki de farklı bir boyuta taşımıştır. Bu boyutta bir takım kargaşaların da yaşanması kaçınılmaz olmuştur. Çünkü farklı disiplinlerin kendi tekniklerini uygulaması düz dokumaları birbirinden koparmakta ve bu alandaki bilgi akışını zorlamaktadır. Durum böyle olunca ortak problemlerin çözülmesi ve sonuca varılması zaman almaktadır. Öncelikle ortak bir terminolojinin oluşturulması ve bu alanda yapılacak olan yayınların bir sistematiğe bağlanması gerekmektedir. Düz dokumalar konusunda yapılan nitelik ve nicelik bakımında oldukça zengin bir birikime sahip olduğumuz bu yayınlar artık bu alandaki çalışmaların bir bilgi bankasında toplanması gerektiğini ve düz dokumalar atlası oluşturulması gerektiğini göstermektedir. Ayrıca bu konuda çalışanların ortak otorite tarafından kontrolünü sağlayacak olan oda, dernek, merkez ya da enstitü kurulması gereği de ortaya çıkmıştır. Günlük yaşam biçimi içerisinde üretilen, daha çok kırsal kesimde üretimi yapılan, düz dokumalara Türklerin yapmış olduğu katkısı ve getirildiği nokta doğru olarak ortaya konulmalı ve bu dokumaların tarihsel, bilimsel, sanatsal ve ticari boyutu gerçek boyutta tartışılmalıdır ve bir sonuca bağlanmalıdır.

Düz dokumalar konusunda son 25 yıllık süreç içerisinde yapılan araştırma yayınlarında 1990 yılı öncesi bilgiler ile 1990 sonrası bilgiler birbirine bağlantılı olarak yapılmıştır. Bu bağlantıyı kurmada en büyük etken şüphesiz daha önce yapılan yayınlara atıflarda bulunmaktır. Ancak bu yayınlarda bir dil birliğinin olmadığı da açıkça görülmektedir. Daha önce yapılmış olan yayınların eksiklikleri giderilmeden yeni yayınların ortaya çıkması eksikliklerin devam etmesini sağlamıştır. Cumhuriyet Döneminden günümüze günlük yaşam biçiminde meydana gelen değişiklikler ve geleneksel konut mimarisinden modern konut tipine geçiş ile birlikte üzerinde durulması gereken önemli bir husus gözden kaçmıştır. Tüm bunlara bağlı olarak kullanılan hammaddeden, tekniğe, kullanım alanından, işlev değişikliğine kadar birçok özelliği de değişmiştir. Bu değişimler doğru bir şekilde saptanamaz ise düz dokumaların gelişim ve değişimi de tespit edilemez.

KAYNAKÇA

- ACAR, B. (1975). *Kilim ve Düz Dokuma Yaygıları*. İstanbul: Apa Ofset Basımevi.
- ACAR (Balpınar), B. (1982). *Kilim, Cicim, Zili, Sumak Türk Düz Dokuma Yaygıları*. İstanbul: Çeltüt Matbaacılık Sanayi ve Tic. A.Ş.
- (1995). *Anatolian Kilims I*. Ankara: Duman Ofset Ltd.
- (1995). *Anatolian Kilims II*. Ankara: Duman Ofset Ltd.
- BARIŞTA, H. Ö. (2011, Kasım). Halı ve Düz Dokuma Yaygılarıyla İlgili Araştırmaların Kazanımları, Sorunları Bunların Getirdiği Problemlerin Çözümüne Yönelik Bir Öneri, *Arış*. Sayı: 6.
- DENİZ, B. (1998). *Ayvalık (Çanakkale) Yöresi Düz Dokuma Yaygıları (Kilim-Cicim-Zili)*. Ankara: Duman Ofset.
- DENİZ, B. (2000). *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları*. Ankara.
- DURUL, Y. (1969). *Baraj Gölü Çevresi Dokuma Sanatları*. Ankara. T.T.K. Basımevi.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

- DURUL, Y. (1977). *Yörük Kilimleri (Niğde Yöresi)*. İstanbul: Apa Ofset.
- EŞBERK, T. (1939). *Türkiyede Köylü El Sanatlarının Mahiyeti ve Ehemmiyeti*. Ankara: Recep Ulusoğlu Basımevi.
- ERBEK, G. (1986). *Anadolu Motifleri Sergisi Kataloğu*. İzmir.
- ERBEK, G. (1988). *Kilim Catalogue No: 1*. İstanbul: Ana Basım A.Ş.
- ERBEK, M. (2002). *Çatalhöyük'ten Günümüze Anadolu Motifleri*. Ankara.
- ERBEK, M. (1961). *Eski Türk Halılarından ve Kilimlerinden Örnekler-Samples Of The Carpets And Kilims*, İstanbul: Güzel Sanatlar Matbaası.
- KIRZIOĞLU (Görgünay), N. (2001). *Altaylar'dan Tunaboyu'na Türk Dünyası'nda Ortak Yanışlar (Motifler)*. Ankara.
- KOYUNCU, A. (2011). *Belenbaşı Köyü (Buca-İzmir) Düz Dokumalarının Teknik ve Desen Özellikleri*, Danışman: Prof. Nuray YILMAZ. Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi. İzmir.
- ÖLÇER, N. (1988). *Türk ve İslam Eserleri Müzesi Kilimler*. İstanbul: Çeltüt Matbaacılık Sanayi ve Ticaret A.Ş.
- ÖZBEL, K. (b.t.y.). *El Sanatları VII Cicim ve Sili*. Ulus Basımevi.
- ÖZBEL, K. (b.t.y.). *El Sanatları IX Anadolu Kilimleri*. Ulus Basımevi.
- ÖZTÜRK, İ. (2000). Türkiye'de Halı ve Kilimciliğin Kaynakları, Kaynakçası ve Terminolojisine İlişkin Sorunlar. *Uluslararası Dördüncü Türk Kültürü Kongresi Bildirileri (4-7 Kasım 1997 Ankara)*. Cilt: II. Ankara.
- ÖZTÜRK, İ. ve KARAVAR, G. (2006). 1930'lardan Günümüze Türkiye'de Halı ve Düz Dokumaları Niteleyen Kavramlardaki Değişim. *Uluslararası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu (16-18 Kasım 2006)*. Cilt: 1. İzmir.
- ÖZTÜRK, İ. (2011, Kasım). Türk Halı ve Düz Dokumaları Üzerine Tartışılması Önerilen Konular, *Arış*, Sayı: 6.
- SEYİRCİ, M. (2000). *Batı Akdeniz Bölgesi Yörükleri*. İstanbul: Der Yayınları.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

